

Bino va inshootlari interyeri rang koloritlari va dizayni.

Andijon davlat pedagogika instituti tasviriy san'at muhandislik grafikasi ta'limi yo'nalishi I-bosqich talabasi No'monova Azizaxon Nozimjon qizi.

Anotatsiya: FunkSIONAL jarayonlar va insonning emotsional-ruhiy holati uchun qulay tartibni shakllantirishda rang ancha katta rol o'ynaydi. Insonning emotsional-ruhiy holati bino va inshootlar interyeri vazifasini va unda o'tkaziladigan maishiy yoki mehnat jarayonlarini hamda qurilishning aniq regionlari tabiiy iqlim sharoitlarining jihatlarini hisobga olgan holda rangli gammaning garmonik uyg'unlashuvini tanlashga e'tibor bilan yondashishni talab etadi

Kalit so'zlar: Tabiiy bo'yoq, rangli bezak, keramik plita, lok-bo'yoq, qora metal, rangli tavsif, ponoramali ko'rinish, issiq ranglar, tabiiy ranglar doirasi, mis, bronza, jez, ranglarning illyuziyali ta'siri effektlari, arxitektura, interyer, ranglar jilosi, xattotlik, naqsh, memorlik, devor, shift, gumbaz.

Bugungi kunda fan va texnika jadal sur'atlar bilan rivojlanayotgan ko'plab ilmiy bilimlar, tushuncha, tasavvurlar va axborotlar hajmi shiddat bilan ortib bormodqa. Qadimda odamlar yashayotgan maskanlariga, devor-u toshlarga ov jarayonlari, jang-u jadallar, bazmlar, tantanali marosimlarni ranglar oqali tog'-u toshlarga aks ettirganlar. Jumladan, Afrosiyob, Varaxsha, Bolaliktepa va boshqa obidalar qoldiqlari shundan dalolat beradi. Keyinchalik, ayrim sabablarga ko'ra tirik mavjudotni aks ettirish taqiqlab qo'yildi. Shuning uchun tasviriy san'at o'rnini o'simliksimon, geometrik naqshli bezaklar egalladi. Rang-barang, o'simliksimon, geometrik naqshlar, ularning o'zaro joylashishida chuqur mazmun singdirilgan Buyuk sohibqiron Amir Temur Shahrisabzda qurdirgan Oqsaroy peshtoqiga: "Agar bizning qudratimizga shubha qilsang, qurdirgan imoratlarimizga boq", deb yozdirgan ekan. Arxitektura yodgorliklarini bezatishda ishlatilgan ranglar jilosi alohida e'tiborga loyiqdir. Bu ranglar uygunligi binolarning devor, shift, gumbaz qismlarini bezashda foydalanilgan. Musulmon mamlakatlar yodgorliklariga etibor bilan qaralsa ranglardan naqshlar chizishda va xattotlik ishlarida qollanilgan Yevropa mamlakatlari arxitektura yodgorliklarida esa turli xil xudolar aks ettirilganini korishimiz mumkin.

Tarixiy shaharlarimizda sirlangan rangli bezak, keramik plitalar X asrdan boshlab ishlatilgan. Koshinpazlar giltuproq asosida turli o'lchamdagi va shakldagi terrakotalar, koshinlar, rangli plitalar, muqamaslar, burmalar va boshqa bezak buyumlarni ishlab chiqarganlar va binolarni bezashda ishlatganlar. Bezak keramik buyumlar ishlab chiqarishda Samarqand, Buxoro, Xiva, Shahrisabz maktablari o'ziga xos uslubga ega bo'lgan.

Binolarni bezashda lok-bo'yoqlardan foydalanish bir necha ming yillik tarixga ega. An'anaviy lok-bo'yoq tarkiblar olishda, rang beruvchi pigmentlar sifatida turli minerallar, oksidlar, tuzlar, o'simliklar kuli, bog'lovchi sifatida esa tabiiy o'simliklar moyi ishlatilgan. Tabiiy bo'yoqlar asosida Misr, Rim, Babil, Afrosiyob, Varaxsha, Shahrisabz va shu kabi tarixiy shaharlar obidalari majmualari ichki interyerlari bezatilgan.

Arxitektura sohasida muhim ahamiyat kasb etadigan qora va rangli metallarni qadimgi an'anaviy usullarda rudalardan ajratib olish texnologiyasi ixtiro etilishi, ularni monumental bino va inshootlar qurilishida ishlatishga imkon yaratgan. Qora metallar — po'lat va cho'yan asosida bino va inshootlar uchun turli konstruksiyalar (Eyfel minorasi), istehkomlar qismlari, darvoza va eshiklar, qoziqoyoqlar va boshqa buyumlar tayyorlangan. Mis, bronza, jez kabi rangli metallar va ularning qotishmalari asosida turli bezak buyumlari yasalgan va binolarni ichki va tashqi tomonlarini bezashda, suv uzatish tizimlarida ishlatilgan.

Bino interyerida rang kata ahamiyatga ega. Tegishli rang koloristikasi yordamida insonning kayfiyatini va ruhiy holatini o'zgartirish va ma'lum bir me'yorga rostdash mumkin: uning emotsional tonusini ko'tarish, organizmning fizik ortiqcha singdiruvchanligini pasaytirish, quvonch va xushkayfiyatni hosil qilish, bayramona ruhiyat, ishbilarmonlik, xotirjamlik va hushyorlik, hozirjavoblik, ish qobiliyatini ko'tarish va h.k. Bundan tashqari rangli effektlar bilan ma'lum darajada tashqi muhitning miqroiqlimga ko'rsatadigan noxush ta'sirini qisman bartaraf qilish mumkin, kenglikda ma'lumotlik orientatsiyani, xonalarning sanitar-gigiyenik holatini yaxshilashga shartsharoit yaratishi mumkin. Rang yordamida xonaning harorat - namlik rejimini rostdash va shovqinni bartaraf etish ham mumkin. Issiqlikning ortiqchaligini va yetishmasligini bartaraf qilish to'g'ridan-to'g'ri sovuq yoki iliq ranglarga bog'liq. Xuddi shu yerdan yorug'likning tushish tomonlari bo'yicha yo'naltirishiga bog'liq ravishda xonalar devorlarining bo'yalishiga tavsiyalar berish mumkm. Janubga qaratilgan xonalarda sovuq tonlar issiqlik nurlarini yaxshi yutadi, yorug'likning yorqinligini pasaytiradi, quyosh yorug'ligining jazirama psixologik tasirini bartaraf etadi.

Rangli tavsiflarni fazoviy kenglik nuqtayi nazaridan his qilishning spetsifikasi fazoviy shaklni qabul qilish jarayonining alohida jihatlari bilan aniqlanadi. Qabul qilishning o'zi ilgari lanma harakatda - bitta kenglikdan boshqasiga o'tishda va ponoramali ko'rinishda - faqat bitta kenglikni ko'rsatish bilan havola etish orqali ro'y beradi. Ilgarilanma harakatda rangli taassurotlarning navbatma-navbat almashinuvi fazoviy vaqtli munosabatda sodir bo'ladi. Shunday tarzda hosil qilinadigan «rangli uyg'unlashish» qandaydir vaqt davomida oldingi fazoviy kenglik rangining obrazini xotirada saqlash imkoniyati bilan ifodalanadi. Oddiy ranglar aralashgan yoki ularning nyuansli nisbatlariga qaraganda ancha yengil saqlab qolinadi. Ma'lumki, ramziy ranglarning oddiyligida ulaming yaxshi yodda qolish omillari namoyon bo'ladi.

Real muhitda yoritish manbalaridan tarqalayotgan yorug'lik nurlari, tabiat va sun'iy yorug'likning almashinuvida, interyer rejaları orasidagi faktli distansiyaning ta'sirida rangli tonlarning o'zgarishi ro'y beradi. Biroq olib borilgan tadqiqotlar, ilmiy izlanishlar va hayotiy tajribalardan kelib chiqqan holda shuni aytish kerakki, ko'z orqali ko'rishning asosiy xususiyati yorug'likda korrektirovkali tuzatishlarni bajarish, soyalarga va reflekslarga tushadigan yorug'lik manbalarining spektrial xarakteristikalariga bog'liq bo'lmagan holda mustaqil ravishda umuman rang to'g'ri qabul qilinadi. Bundan kelib chiqadiki, fazoviy shaklning notekis yoritilishida ko'rish orqali qabul qilinadigan tekisliklar va jihozlarning

rangi umuman olganda doimiy, ya'ni o'z rangida qoladi. Inson o'zining go'zallikka intilishida ishlab chiqarish va estetik ehtiyojlardan kelib chiqqan holda interyerli rangli gammani ongli ravishda tanlay oladi. Rangga nisbatan qabul qilishdagi emotsionallik insonda rangning assotsiativ ta'siri orqali namoyon bo'ladi. O'zining xarakteri ranglari bilan ma'lum voqelik va predmetlarning aloqadorligi rang -ramzni qabul qilishida hosil bo'ladigan inson ongidagi ma'lum bir sezgi orqali his qilishida transformirovkalanadi. Quyosh, olov - sariq va qizil ranglarda bo'lganligi tufayli ular iliqlikni his qilishni hosil qiladi, shuning uchun ham «issiqlik» sifatida qabul qilinadi. Shu asosda quyidagi 45 assotsiatsiyalar hosil qilindi: quvonchli - g'amgin, yengil - og'ir, jarangdor - jimlik, dinamiklik - statiklik va shu kabilar. Bularning barchasiga shuni qo'shimcha qilish kerakki, shartli ravishda belgilangan ranglarning xossalaridan «sovuqlik» va «issiqlik» eng ustuvor deb sanaladi.

Rangning maqsadli yo'nalishda qo'llanilishi uchun yoki rangdan maqsadga muvofiq ravishda foydalanish uchun rang va insonning psixologik reaksiyasi orasidagi ustuvor bog'liqlikni bilish zarur. Bu aspektda rangli tonning mos tushishi, ranglarning obrazli assotsiativligi bo'yicha, rang uyg'unlashishning garmonikligi bo'yicha qator qonuniyatlar o'rnatilgan. Ma'lum ranglarga bo'lgan moyillik munosabati turli yoshli guruhlarda sezilarli darajada namoyon bo'ladi. Umumiy ko'rinishda bolalarga yorqin ko'rinadigan issiq ranglar (toza rang); kattalar uchun - sovuq ranglar, o'rtacha yorqinlikda va ancha aralashgan; keksa yoshdagilar uchun esa pastelli tonlardagi axromatik ranglar maqsadga muvofiq bo'ladi. Insonda tug'ma ravishda paydo bo'ladigan hissiy qabul qiluvchanlik unda rangli uyg'unlashuvning his qilinishini yuzaga keltiradi. Bu aspekt interyerning estetik tashkil etilishida bir qancha qandaydir tushuntirishlarni talab etadi. Bunga oddiy misol: qizil va ko'k ranglar bir-biriga uyg'unlashgan deb sanaladi, ayniqsa, ular oq ranglar bilan bir-biridan ajratilgan bo'lsa, bu yanada yaqqolroq his qilinadi. Lekin biz xuddi shunday retseptda xona shiftini qizil rang, devorlarini oq rang va polini ko'k rangda bo'yasak, u holda rangli gamma bo'yicha ushbu xona yuqori darajadagi nogormoniklikka ega bo'lgan bo'lar edi. Bu misol ko'z bilan qabul qilishda shundan guvohlik beradiki, ma'lum ranglar qandaydir boshqa ranglar bilan faqat mutlaqo konkret sharoitlardagina uyg'unlashadi va bu holat shuni yaqqol aniqlab beradiki, rangli uyg'unlashuvlar garmoniyasi hech bir qoidalar bilan rejalashtirilishi mumkin emas va sirt yuzasidagi har qanday rangli konstruksiya mexanik tarzda, tegishli o'zgarishsiz fazoviy kenglikka ko'chirilishi mumkin emas. Shunday qilib, yuqorida ta'kidlanganlardan kelib chiqadiki, odamlar qanday garmonik uyg'unlashuvlarga o'zlarining moyilliklarini bildirmasin, ranglarning bunday uyg'unlashuvi ularda qoniqarsiz holatni yuzaga chiqarishi mumkin. Konkret holatlarda qo'llanishga bog'liq ravishda rangli bezatishga noto'g'ri yondashilganda bu uyg'unlashish yengil buzilishi mumkin. Biroq insonning hissiy va ruhiy holatiga ta'sir qilishi nuqtayi nazardan bu yerda faqatgina ranglarning juftli uyg'unlashish xossalarining obyektiv qonuniyatlarga e'tiborni aksentlash mumkin

Arxitektura inshootlarini bezashda ranglar jilosidan to'g'ri foydalanish uchun ranglar, ularning uyg'unlashuvi va xossalari sistematizatsiyalashda egallaydigan o'rinlarning bir qancha qonunlarini o'zlashtirish lozim bo'ladi. Ranglarning qo'shilish qonuniyatlarini

yanada mukammalroq qilib Gyotening ranglar doirasida ko'rish mumkin «Tabiiy ranglar doirasi» teng tomonli uchburchaklarning uchlaridan o'tgan aylana yoki doira asosida quriladi. Ma'lumki, har bir rangga inson o'zining ichki hissiyotidan kelib chiqqan holda yondashadi. Ya'ni bino ranggi arxitektorning didi vaatrof muhitga moslashuvidan kelib chiqqan holda tanlanadi. Shu asosda yoqimli ranglar shkalasini tuzish mumkin, lekin bu shkalada bitta yoki ikkita rang yetakchilik qilishi mumkin. Xuddi shu ranglar moyillik uyg'otuvchi ranglar deb hisoblanadi. Tovush va predmetlarni emotsional va ko'rish orqali qabul qilishda ranglarning illyuziyali ta'siri effektlari mutlaqo ko'p obrazlidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. T.A.HIDOYATOV, S.A.KADIROVA, Y.I.ABDURAHMONOV ZAMONAVIY JIHOZLASH VA INTERYER.
2. N.A. Samig'oy. Bino va inshootlarni tamirlash materialshunosligi
3. Нозилов Д.А. Ўрта Осиё дизайни тарихидан. Ўқув қўлланма. Тошкент,
4. N.V.Gilmanova. RANGTASVIRDA YORUG'LIK VA RANG «Dizayn» yo'nalishi bo'yicha arxitektura fakulteti talabalari uchun O'QUV QO'LLANMA
5. Апухтин О. Тасвирий санъат асослари. Тошкент,
6. . Асқаров А. Бухоронинг ибтидоий тарихидан лавҳалар. Тошкент
7. N.A.Samigov. Qurilish materiallari va buyumlari. Darslik. Toshkent: Mehnat. 2013.
8. N.A.Samigov. Bino va inshootlarni ta mirlash materialshunosligi. Darslik. Toshkent. Ozbtkiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti. 2011.
9. E.Qosimov. Qurilish ashyolari. Toshkent: ChoMpon. 2011. 8. F.F. Karimova, U.J.Turgunbaev. Qurilish materiallari. Uslubiy qo'llanma. Toshkent: ToshTYMI. 2019.
10. F.F. Karimova, U.J.Turgunbaev. Qurilish materiallari, buyumlari va metallar texnologiyasi fani bo'yicha laboratoriya ishlarini bajarish bo'yicha o'quv-uslubiy qo'llanma. Toshkent: ToshTYMI. 2011.